

**Universitatea „Babeș-Bolyai”, Facultatea de Istorie și Filozofie,
specializarea Filozofie**

TEZĂ DE DOCTORAT

Corporalitate și intersubiectivitate

**Conducător științific :
Prof. univ. dr. Virgil Ciomoș**

**Doctorand :
Alina-Daniela Ciric**

Cluj Napoca, 2019

Cuprins

Introducere	5
Argument	8

PRIMA PARTE

PLECAND DE LA FENOMENOLOGIE: HUSSERL ȘI LEVINAS

Capitolul I. Gândirea husserliană și debutul eticii levinasiene	10
1.1 Premisele unei interpretări etice a celuilalt	10
1.2 Drumul către celălalt sau pasivitatea originară a unei afectări originare	14
1.3 Viața conștientă și structura tranzitivă a trăitului	17
1.4 Sensibilitatea dincolo de corelarea noetico-noematică	20
1.5 Sintezele pasive și dimensiunea afectării: apel și răspuns	22
1.6 Constituirea sensibilă a timpului fenomenologic	26
1.7 Impresia originară și intenționalitatea sensibilă	34
1.8 Leib-Körper	45
Capitolul II. Căi de acces către alteritate în fenomenologia husserliană	47
2.1 Căi de acces către obiect	48
2.2 Intenționalitatea și percepția sensibilă	62
2.3 Moduri de acces către celălalt	67
Capitolul III. Problematika intersubiectivității în fenomenologia husserliană	80
Capitolul IV. Fenomenul intersubiectiv din cea de-a Cincea meditație carteziană. O interpretare levinasiană	107
Capitolul V. Corporalitate și intersubiectivitate	120
5.1. Considerații inițiale privind corporalitatea în fenomenologia lui Husserl.....	120

5.2 Un nou statut al sensibilității.Despre o intenționalitate a sensibilului.....	124
5.3 Corp și kinestezie.....	134
5.4 Despre intenționalitatea celuilalt	142

PARTEA A DOUA DINCOLO DE FENOMENOLOGIE:

Capitolul VI. Traseul unei fenomenologii a unui subiect sensibil către o etică a transcendenței	149
Capitolul VII. Viața subiectului și intenționalitatea juisării	168
7.1.Conceptul de lume.Heidegger și Levinas	168
7.2 Juisare și lume	173
7.3 Interioritate și economie.....	176
7.4 Hrană și juisare	178
7.5 Celălalt ca pol al instituirii unui alt sens. Redefinirea sensului pentru o conștiință în raport cu zona pre-reflexivă a corpului.....	183
7.6 Considerații finale.....	188
Concluzii	196
Bibliografie	8

Sigle utilisée :

AE - *Autrement qu'être ou au-delà de l'essence*, Martinus Nijhoff, 1978 – Emmanuel Levinas

DMT - *Dieu, la mort et le temps*, Editions Grasset et Fasquelle, Paris, 1993 -Emmanuel Levinas

EDE - *En découvrant l'existence avec Husserl et Heidegger*, Librairie Philosophique J.Vrin, Paris, 1988 - Emmanuel Levinas

EE - *De l'existence à l'existant*, Librairie Philosophique J.Vrin, Paris, 1990 -Emmanuel Levinas

EJ - *Expérience et jugement*, PUF, Paris, 1970 - Edmund Husserl

EN - *Entre nous. Essais sur le penser-à-l'autre*, Editions Grasset et Fasquelle, Paris, 1991 - Emmanuel Levinas

HAH - *Humanisme de l'autre homme*, Fata Morgana, Montpellier, 1972 - Emmanuel Levinas

MP - *Méditations phénoménologiques*, Jérôme Millon, Grenoble, 1992 - Marc Richir

TI - *Totalité et infini. Essai sur l'extériorité*, Martinus Nijhoff, La Haye, 1971 - Emmanuel Levinas

Cuvinte cheie: etică, alteritate, subiectivitate, conștiință, subiect, corporalitate, intersubiectivitate, pre-reflexiv, fenomenologie, constituirea sensului, egologie.

Tema cercetării o constituie clarificarea statutului alterității în filosofia contemporană, în special în fenomenologia husserliană, unde este condamnat la o ființare de ordin secundar, ca urmare a activității constitutive a subiectului transcendent, va proba nu doar posibilitatea unei relații etice cu acesta, ci și revelarea unui alt tip de sensibilitate care îl însoțește.

Voi încerca să arăt cum posibilitatea de a urmări această logică a unui *altfel* de subiect nu este sustenabilă decât printr-un travaliu al analizei și al hermeneuticii textelor levinasiene, în care jocuri fenomenologice subtile ies la suprafață.

Încercarea de a clarifica problematica tipului de sensibilitate pe care celălalt subiect o implică este chestionarea sursei fenomenologice a acesteia. Lucrarea noastră se va împărți în două mari părți, în prima parte încercând să clarificăm aspecte esențiale din gândirea husserliană care au dus ulterior la depășirea fenomenologiei înspre o etică a subiectivității. Astfel încât, primul capitol din lucrarea noastră va fi destinat cercetării surselor fenomenologice ale gândirii levinasiene, urmat de o reconstituire a fenomenologiei husserliene în cheie levinasiană.

Reconstituirea acestei lecturi va evalua sensibilitatea fenomenologică ca defazare, diacronie, alteritate, indicii prin care sensibilitatea este descrisă și care vor constitui însăși fenomenalizarea acesteia. În spatele acestor indicii, ghicim prezența sensibilității. "Apariția" sensibilității nu va proba însă originea sa ca fiind rezultatul unei constituiri de sens, așa cum vom detalia în capitolele aferente acestui subiect.

Chiar dacă vorbim de fenomenalizarea sensibilității, aceasta nu apare ca un eveniment rezultat în urma atribuirii unui sens. În mod paradoxal, specificul său fenomenologic va consta tocmai în statutul său de non-constituit. Din această poziție de non-constituit, sensibilitatea își va țese apoi propria fenomenalizare. Ea apare ca o alteritate ce îl invadează pe Același.

Se schițează astfel o nouă perspectivă ontologică a transcendentului, în care ființa nu mai este doar corelativă unei gândiri, ci fondează deja gândirea însăși.

Acest concept aparte de transcendent apare initial în interpretările pe care Levinas le-a făcut conceptului de experiență sensibilă la Husserl. Deși la Kant, transcendentul trimite către condițiile de posibilitate ale cunoașterii care se sustrag oricărei forme de experiență fiind ceea ce face experiența posibilă, la Husserl apare dezvoltată o experiență transcendentă care legitimează în mod ultim cunoașterea. Una dintre problematicile care apar aici este dată de menținerea unui

sens al ființei care poate fi dat transcendenței, menținând în același timp epoca fenomenologică. Însă pentru Levinas, subiectul nu mai este în acest stadiu un subiect pur. Despre această condiționare mutuală între contituit și constituent al transcendentalului, plecând de la experiența sensibilă husserliană, apar dezvoltate câteva teze în *Totalité et Infini*. Așa cum vom vedea, este vorba aici de experiența sensibilă, pentru că acesta este terenul unde apare ambiguitatea constituirii unde noema condiționează noeza pe care o constituie. Este vorba astfel, la Levinas, de a gândi într-un mod radical existența unui subiect plecând de la sine, luând în considerare ideea de responsabilitate care va deschide apoi spre o fenomenologie a limbajului.

Astfel, ceea ce propune Levinas, gândirea unei alterități radicale care transcende orice raport de identificare, necesită ca și condiție generală o (re)gândire radicală a subiectivității. Eul levinasian va apărea definit prin auto-constituirea identității sale, iar subiectivitatea proprie se va fonda în această idee a infinitului. Vom arăta cum, în cuprinsul lucrării noastre, acest raport dublu, ca producere a infinitului plecând de la eu și ca fondare a eului în ideea de infinit, cere totuși o ieșire din sine, o depășire a subiectivității. Vom detalia apoi ceea ce ni se pare cheia de bază a dimensiunii ontologice a fenomenologiei levinasiene: alteritatea nu este posibilă decât plecând de la eu pentru că doar datorită acestuia poate avea loc evenimentul ființei. Ceea ce face posibil raportul cu Celălalt este ideea esențială că subiectivitatea va rămâne separată. O subiectivitate separată va implica faptul că ea nu mai este universală. Un caracter universal ar însemna că ea să nu mai fie o individualitate, lucru care ar face imposibil raportul cu alteritatea. Doar gândită în termeni de separare, subiectivitatea face posibilă transcendența. Acestea sunt doar câteva dintre tezele pe care le vom dezvolta în prima parte a lucrării noastre, avansând în cele din urmă către analiza dispoziției afective fundamentale pentru Levinas care este juisarea, caracterizată de un statut transcendental, transcendental în sensul arătat adineaori, în care contituitul intră într-o manieră constituentă în constituentul însuși. Juisarea va permite tocmai ca acest transcendental să se extindă și asupra planului sensibilului.

În acest sens, așa cum vom vedea în cea de-a doua parte a lucrării noastre, exterioritatea corpului nu este constituită, ci asumată, acest lucru semnificând înscripția transcendentalului levinasian în ființa corporală. Raportul cu transcendentalul în acest sens va avea un sens temporal. Acest sens temporal specific va apărea atunci când contrastăm, așa cum vom vedea în capitolul destinat acestui subiect, intenționalitatea reprezentării și intenționalitatea specifică juisării.

Citind etica levinasiană în cheia unei noi sensibilități, am vrut în primul rând să îi restituim acestei gândiri legăturile sale fenomenologice. Pe cât de diferită, pe atât de apropiată uneori de fenomenologia husserliană, filozofia lui Levinas rămâne un exercițiu constant de dialog cu gândirea lui Edmund Husserl și filozofii post husserline. Tocmai în complexitatea acestui dialog, se constituie fenomenologia lui Levinas.

Prin intermedierea unor alte concepte ale sensibilității fenomenologice (proto-impresia în constituirea timpului imanent sau kinestezele în constituirea spațiului), Levinas permite constituirea unui altfel de sens decât cel pe care Același îl conferă Celuilalt. Celălalt în Același descrie calea prin care sensibilitatea se fenomenalizează.

Logica acestui alt concept al sensibilității constă în a arăta, așa cum am văzut și la Husserl, că Celălalt devine o posibilitate a constituirii Aceluiași. Această fenomenalizare este prezentă în concepte precum alteritate, sensibilitate sau diacronie. Însă ele la Husserl nu mai constituie indicii pentru o etică. Așa cum am analizat deja, pentru Husserl, ele sunt indicele unei alterități fenomenologice a căror specificitate ne trimite la analizele asupra pasivității conștiinței.

Tocmai această pasivitate apare ca loc de întâlnire al momentului intențional cu cel hyletic. În acest moment, sensibilitatea pare compromisă muncii constituirii, ca având un destin ce nu îi mai aparține. Însă tocmai prin conceperea sensibilității ca asimetrie, diacronie, Levinas probează dimensiunea eticii. Celălalt nu este decât una dintre, poate cea mai importantă, modalitățile prin care, în această logică a sensibilității, o semnificație poate avea sens.¹

Încercând să rămânem fideli acestei prime intenții non-apogetice a tezei noastre, am încercat să valorificăm comentariile levinasiene și jocurile hermeneutice pe care Levinas le are față de opera lui Husserl. Dintre acestea, firul conducător al tezei noastre l-a reprezentat tocmai noțiunea de sensibilitate față de care Levinas a mers mult mai departe decât dezvoltările husserliene. Un prim moment al acestui proces este vizibil în analizele sensibilității juisării, un tip de sensibilitate consumatoare, care este producătoare a lumii mele economice, lumea mea de posesiuni. Aceste posesiuni care descriu lumea mea economică sunt puse la îndoială de către celălalt, de unde și nașterea eticii. Dacă sensibilitatea ca juisare este cea producătoare a propriilor mele posesiuni și dacă celălalt este cel care le pune la îndoială, rezultă astfel faptul că acesta îmi limitează propria mea sensibilitate, instaurând astfel primul grad al eticizării sale.

---

¹

Această expunere la celălalt relevă o sensibilitate care se descoperă de la început investită de celălalt. Este vorba aici de o sensibilitate a cărei origine stă în contact. Paroxismul procesului eticizării va duce la debutul unei alt tip de sensibilități, ce nu mai rămâne prizonieră structurii noetico-noematice. Această eticizare a sensibilității va duce la instituirea unui nou sens, ce va culmina cu debutul alterității.

Ultimele considerații legate de fenomenologia lui Levinas ne-au dat posibilitatea să putem analiza *deschiderea etică* pe care o poartă în sine orice experiență corporală a subiectivității întrupate. Am încercat în lucrarea noastră să urmărim, în ceea ce privește corporalitatea, aceeași triadă pe care a cunoscut-o însăși fenomenologia, glisând de la abordarea transcendențială a fenomenelor la cea ontologică și, mai apoi, la cea etică. Aplecarea asupra acestor *evoluții* ale unei sensibilități care trece prin stadii diferite a trezit în noi înșine sensuri care, altminteri, zac în indeterminarea lor cotidiană.

Bibliografie

Bibliografie principală-operele lui Levinas

- Levinas, Emmanuel, *Autrement qu'être ou au-delà de l'essence*, Martinus Nijhoff, 1978
- Levinas, Emmanuel, *De Dieu qui vient à l'idée*, Librairie Philosophique J.Vrin, Paris, 1992
- Levinas, Emmanuel, *De l'existence à l'existant*, Librairie Philosophique J.Vrin, Paris, 1990
- Levinas, Emmanuel, *Dieu, la mort et le temps*, Editions Grasset et Fasquelle, Paris, 1993
- Levinas, Emmanuel, *En découvrant l'existence avec Husserl et Heidegger*, Librairie Philosophique J.Vrin, Paris, 1988
- Levinas, Emmanuel, *Entre nous. Essais sur le penser-à-l'autre*, Editions Grasset et Fasquelle, Paris, 1991
- Levinas, Emmanuel, *Hors sujet*, Fata Morgana, Montpellier, 1987
- Levinas, Emmanuel, *Humanisme de l'autre homme*, Fata Morgana, Montpellier, 1972
- Levinas, Emmanuel, *Le temps et l'autre*, Fata Morgana, Paris, 1979
- Levinas, Emmanuel, *Théorie de l'intuition dans la phénoménologie de Husserl*, Vrin, 1994.
- Levinas, Emmanuel, *Totalité et infini. Essai sur l'extériorité*, M .Nijhoff, La Haye, 1971
- Levinas, Emmanuel, *Transcendance et intelligibilité*, Labor et Fidès, Genève, 1984

Bibliografie secundară:

- Calin Rodolphe, Sebbah François-David, *Le vocabulaire de Lévinas*, Ellipses, Paris, 2002
- Barbaras Renaud, *Introduction à la philosophie de Husserl*, La transparence, Chatou France, 2004
- Barbaras Renaud, « Le corps et la chair dans la troisième partie de *L'Être et le Néant*, în : *Sartre et la phénoménologie*, , ENS éditions, Fontenay /Saint-Cloud, 2000
- Ciocan Cristian, Hansel Georges, *Lévinas concordance*, Springer, Netherlands, 2005
- Ciocan Cristian, *Întruchipări. Studiu de fenomenologie a corporalității*, Humanitas, București, 2013
- Ciomoș Virgil, *De la experiența sublimului la starea de excepție*, ediția a II-a, Ed. Paideia, 2006
- Critchley, S. *Ethics, Politics, Subjectivity. Essays on Derrida, Levinas and Contemporary French Philosophy*, Verso, New York, 1999
- Dastur Françoise, « Réduction et intersubjectivité », Husserl, Eliane Escoubas et Marc Richir. Millon, Grenoble, 2004.
- Depraz Natalie, *Transcendance et incarnation. Le statut de l'intersubjectivité comme altérité à soi chez Husserl*, Vrin, Paris, 1995
- Depraz Natalie, *Lucidité du corps De l'empirisme transcendantal en phénoménologie*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht / Boston, London, 2001
- De Bauw Christine, *L'envers du sujet. Lire autrement Lévinas*, Ousia, 1997
- Derrida Jacques, *Violence et Métaphysique : L'écriture et la différence*. Editions du Seuil, Essai. France, 1979
- Derrida Jacques, *En ce moment même dans cet ouvrage me voici : Textes pour Emmanuel Lévinas*, Collection Surfaces, vol. N° 2, Jean-Michel Place, Paris, 1980
- Derrida Jacques, *Adieu à Emmanuel Lévinas*, Galilée, Paris, 1997
- Durrati A, *Husserl. Intersubjectivity and anthropology*, University of California, California, 2006
- Janicaud Dominique, *Le tournant théologique de la phénoménologie française*, Editions de l'éclat, collection « Tiré à part », France, 1991.
- Franck Didier, *Chair et corps Sur la phénoménologie de Husserl*, Les éditions de minuit, Paris, 1981
- Fink, Eugen – *De la phénoménologie*, Les Editions de Minuit, Paris, 1974

Granel Gérard, *Le sens du temps et de la perception chez Husserl*, Gallimard, Paris, 1968

Habib Stéphane, *La responsabilité chez Sartre et Lévinas*, L'Harmattan, 1998

Heidegger Martin, *Les problèmes fondamentaux de la phénoménologie. Section II. Cours 1923-1944*, Gallimard, Paris, 1985

Heidegger Martin, *Etre et Temps*, trad. Emmanuel Martineau, Authentica, 1985

Husserl Edmond, *Idées directrices pour une phénoménologie et une philosophie phénoménologique pures*, tome premier : *Introduction générale à la phénoménologie pure*, (Idées I), Gallimard, Paris, 1985

Husserl Edmond, *Idées directrices pour une phénoménologie et une philosophie phénoménologiques pures*, : *Recherches phénoménologiques pour la constitution* (Idées II), PUF, Paris, 1982

Husserl, Edmund, *Zur Phänomenologie der Intersubjektivität: Texte aus dem Nachlass Zweiter Teil: 1921-1928 (Husserliana: Edmund Husserl - Gesammelte Werke) (German Edition) (German) 1973rd Edition*

Husserl Edmond, *L'idée de la phénoménologie cinq leçons*, PUF, Paris, 1970

Husserl Edmond, *Méditations cartésiennes*, Vrin, Paris, 2001.

Husserl Edmond, *Leçons pour une phénoménologie de la conscience intime du temps*,

Husserl Edmond, *De la synthèse passive. Logique transcendantale et constitutions originaires*, Millon, Grenoble, 1998, p.217, Paris, 1964

Kant, Immanuel – *Critica rațiunii pure, Editura Iri, București, 1995*

Kassis, Raymond, *De la phenomenologie a la metaphysique*, Jérôme Millon, Millon, 2002

Kearney, R. « De la phénoménologie à l'éthique. Entretien avec Emmanuel Lévinas », *Esprit*, N°234, Juillet, 1997

Kessel Marc, *Eros and Ethics*, Reading Jacques Lacan Seventh Seminar, Suny Series, 2007

Langrebe, Ludwig, *The Phenomenology of Edmund Husserl*, ed. D. Welton, Ithaca and London: Cornell University Press, 1981

Lavigne Jean-François (éd.) – *Les Méditations cartésiennes de Husserl*, Librairie Philosophique J. Vrin, Paris, 2008

Lescourret Marie-Anne, *Emmanuel Lévinas*, Flammarion, France, 1994

Liotard Jean-François, « Logique de Lévinas » *Textes pour Emmanuel Lévinas*, vol. N° 2, Jean-Michel Place, Paris, 1980

Marinca Sorin, *Realul și idealul în fenomenologia husserliană*, Studia PHILOSOPHICA, XLIX,1-2,2004

Merleau-Ponty Maurice, *Phénoménologie de la perception*, Gallimard, Paris, 1945

Montavont Anne, *De la passivité dans la phénoménologie de Husserl*, Epiméthée, PUF, Paris, 1999

Pariskami Yasuhiko, *Lévinas phénoménologue*, Millon, Grenoble, 2002

Patočka Jean, *Introduction à la phénoménologie de Husserl*, collection Krisis, Millon, Grenoble, 1992

Ponty, Maurice-Merleau – *Le visible et l'invisible*, Gallimard, Paris, 2004

The Cambridge Companion to Levinas, ed. S.Critchley, L. Bernasconi, Cambridge University Press, 2004

The Cambridge Companion to Melanie Klein, Cambridge University Press, 2000

Ricoeur Paul, *Autrement. Lecture d'autrement qu'être ou au-delà de l'essence d'Emmanuel Lévinas*, PUF, 1997

Ricoeur Paul, *A l'école de la phénoménologie*, Vrin, Paris, 1993

Schnell, Alexander, *En Face de L'Extériorité: Levinas Et la Question de la Subjectivité*, Vrin, Paris, 2010

Zahavi, Dan, *The new Husserl, A critical Reader*, Studies in Continental thought, University Press of Copenhaga, 2003

Wiercînsky A., *Between description and Interpretationon. The hermeneutic turn în Phenomenology*, Suny Series, 2007

Article :

Abensour Miguel, *Penser l'utopie autrement*, Cahier de l'Herne. Emmanuel Lévinas), Editions del'Herne, Paris, 1991

Fleurdeliz R., Altez A., *Body and transcendence in Emmanuel Levinas Phenomenological ethics*, Kritike, vol 5, Nr 1, 2011

Heidegger Martin, *Les problèmes fondamentaux de la phénoménologie. Section II. Cours 1923-1944*, Gallimard, Paris, 1985

Mayzard, Yves, *Language and Langue chez Husserl et Levinas*, Studia Phenomenologica, A century with Levinas. Notes on the margins of his legacy. ed. Cristian Ciocan, vol. VI, Humanitas, Bucuresti, 2006, pp 139-153

Marinca, Sorin, *Realul și idealul în fenomenologia husserliană*, Studia Philosophica, XLIX,1-2,2004

Szigeti, Attila, *Dire ce que ne peut pas être dit. La Phénoménologie du langage de Levinas dans Autrement que être au della de l'essence*, Studia Philosophia XLIX 1-2 2004

Montavont Anne, « Passivité et non-donation », dans *Alter Revue de Phénoménologie*, n°1,

Montavont Anne, « Le phénomène de l'affection dans les *analysen zur passiven synthesis* », *Alter Revue de Phénoménologie*, n°2, « Temporalité et affection »,

Zahavi, Dan, *Intersubjective transformation of transcendental philosophy*, http://cfs.ku.dk/staff/zahavipublications/husserl_s_20transformation_20of_20transcendental_20philosophy.pdf/

Schnell, A, *Intersubjectivity in Husserl work*, Meta, Research in Hermeneutics, Phenomenology and Practical Philosophy II (1) 2010

Site-uri online:

<https://popups.uliege.be/0774-7136/index.php?id=364>

<https://www.univie.ac.at/constructivism/pub/mutelesi/1.html>

.

Însă, tocmai poziționalitatea sa de non-constituit este cea care îi permite să se releve ca fiind purtătoare a unui sens capabil să semnifice alte fenomene. Acest tip de sensibilitate fenomenologică poate produce sens, fără a fi la rândul ei constituită. În acest sens, lectura levinasiană a fenomenologiei husserliene radicalizează, printre altele, noțiunea de sensibilitate, în timp ce în analizele husserliene privind constituirea timpului imanent, ea este o ”proto-impresie”, o impresie originară. Tocmai în această calitate, ea va constitui timpul, chiar dacă scapă ea însăși duratei. Este paradoxul existenței unui *non-temporal* la baza constituirii timpului. În aceeași manieră vom interpreta și analizele levinasiene privind constituirea spațiului, unde este reperată o anumită sensibilitate kinesteziacă. Este vorba despre o sensibilitate care produce spațiul fără a avea ea însăși încorporată noțiunea de spațialitate. Observăm astfel felul în care ceva de ordinul non-constituibilului participă la ceva constituit în chiar momentul constituirii acestuia, cu atât mai mult cu cât, își păstrează statutul intact. Tocmai această structură a Altuia în interiorul Aceluiași va reprezenta unul dintre poli de referință constante ai gândirii levinasiene.

În cele 7 capitole voi încerca să arăt cum în opera levinasiană, sensibilitatea dă seama de o logică discursivă și speculativă, o gramatică și o sintaxă a sensului care permit o altfel de înțelegere a textului scris. Astfel încât, sensibilitatea apare mai mult decât un simplu concept, mai degrabă ca un registru al gândirii, având o logică proprie.

Ca loc al celuilalt, ea este registru al alterității, al asimetriei și condiția însăși a posibilității unei etici. Constituirea conceptelor de *illegitate*, de *corp*, de *substituție* sau de *lume* sunt în mod intrinsec legate de sensibilitate. Fiind definită ca asimetrie, exterioritate, exces, separație, juisare, non-donație, vulnerabilitate, mângâiere, ea cuprinde întreaga specificitate a gândirii levinasiene.

În cele ce urmează voi prezenta rezultatele cercetărilor anterioare și modul în care acestea au fost incluse și interpretate pe parcursul tezei, în funcție de structura pe capitole.

Primul capitol își propune cercetarea structurilor de bază ale fenomenologiei și implicite ale gândirii husserliene pentru a depăși în cele din urmă limitările fenomenologiei și a ajunge la constituirea etică a subiectivității.

Analizarea unor concepte de bază husserliene în cheie levinasiană, (pasivitate, sensibilitate, afectare, etc.) vor fi edificatoare pentru înțelegerea gândirii levinasiene însăși. Acest capitol este unul esențial pentru teza noastră, dar care își va releva importanța fundamentală pentru arhitectura lucrării noastre abia odată cu detalierea strictă a acestor concepte în mod majoritar doar în opera

husserliană, cu referințe indirecte levinasiene, pentru a arăta prin contrast, sensul lor original și evoluția lor levinasiană ulterioară.

Cel de al doilea capitol al lucrării noastre va analiza sensurile principale pe care alteritatea le are în gândirea husserliană. Dacă, în primul capitol, am încercat să deslușim o posibilă origine a acestor concepte și maniera în care Levinas, în postura de comentator al operei lui Husserl, încearcă să probeze o anumită maleabilitate a interpretării lor, în acest capitol vom încerca să ne axăm pe un anumit drum al devenirii lor singulare (dacă este posibil așa ceva), aplecându-ne asupra propriilor lor dificultăți intrinseci. Una dintre analizele desfășurate aici se va centra asupra rolului substituției din *Autrement qu'être ou au-delà de l'essence*, unde sensibilitatea se structurează ca și substituție pentru celălalt. Este vorba aici de o altă noțiune de sensibilitate, diferită de cea din *Totalité et Infini*, o sensibilitate gândită drept contact, vulnerabilitate. Ca radicalizare a acestei noțiuni de sensibilitate, subiectivitatea etică se relevă ca fiind locul unei descentrări nesfârșite. În acest mod, sensibilitatea substituției apare drept gradul cel mai profund al unei sensibilități etice.

Cel de-al treilea capitol al lucrării noastre va încerca să deslușească câteva căi de acces spre un alt tip de alteritate decât cele menționate anterior, o alteritate în care este implicat celălalt subiect.

În cel de-al patrulea capitol vom aplica teoretizărilor din capitolul precedent un studiu de caz, referindu-ne la problematicile privind intersubiectivitatea existente în celebrul capitol cinci al *Meditațiilor carteziene*. Constituirea intersubiectivității în fenomenologie a fost mereu una dintre cele mai puternice obiecții pe care Levinas i le-a adus lui Husserl. Pentru Levinas, celălalt în calitate de alter ego nu este decât un mod prin care eu încerc să-l asimilez pe acesta. Vom propune aici o lectură atentă a celei de-a cincea *Meditații carteziene* în care sensul de alter ego devine posibil datorită unui spațiu intersubiectiv asimetric, cu diferența specifică că această noțiune de asimetrie intersubiectivă nu implică, la Husserl, o sferă etică, cum este cazul în opera lui Levinas. Parcurgerea acestor diferențe ne va permite și abordarea, în ultimul capitol al primei părți a lucrării noastre, a problematicii ”constituirii corpului”, pentru că ea va ilustra noțiunea de sensibilitate constituită de celălalt.

Vom încerca posibilitatea apropiării a două discursuri diferite asupra felului în care subiectul se constituie, discursuri care au ca numitor comun problematica alterității, deși înțeleasă în registre aparent diferite.

Partea a doua a lucrării noastre va încerca un demers *dincolo de fenomenologie*, în sensul în care, în cele două capitole destinate acestei părți, vom urmări traseul unei fenomenologii a unui subiect sensibil către o etică a transcendenței.

Scopul tezei noastre nu vizează o investigație detaliată a subiectivității levinasiene, ci ne vom limita la a prezenta multiplele semnificații și implicații pe care aceasta le are în opera lui Levinas, avansând ipoteze de lucru care permit o înțelegere mai detaliată a acestora, deschizând astfel problema granițelor dintre fenomenologie și etica levinasiană, precum și a sensurilor pe care le capătă posibila lor transgresare.